

undersökningar i Lund, som Skarin Frykman inte refererar till, kanske därför att hennes arbete avslutades redan innan dessa publicerades, visar detta. Medan de religionssociologiska arbetena merendels är baserade på hårddata har Skarin Frykman lagt ner stor möda på att locka fram individuella röster, t.ex. genom uppteckningar. I sin oredigerade form gör de framställningen levande och blottlägger ”folktankarna” för att bruka ett gammalt ord.

Nils-Arvid Bringéus, Lund

Allan T. Nilson: *Sjöfart på vattenleder – studier kring Väner och Göta kanal*. Vänermuseum, Lidköping 2007. 120 s., ill. ISBN 978-91-88048-18-9.

Väner och Göta kanals västgötadel är huvudämnet för boken som gavs ut sommaren 2007 då Göta kanal fyllde 175 år. Boken innehåller tolv stycken antikvariska kapitel som rör sjöfarten i Väner med omgivande vattenleder. Skriften skall knyta samman äldre och sentida skrifter för att förstå och förbättra kunskapen om den inre sjöfarten i detta stora geografiska område. I sjöfartsområdet Väner ingår bl.a. Göta älv, Trollhätte kanal, Göta kanal, Dalslands kanal och andra vattenleder som man når från Väner. Värt att uppmärksamma är att många skutor från södra Bohuslän gick på Vänersjöfart, och deras sjömän var inte obekanta med de stora världshaven. Väner är fortfarande hemnavatten för två stora rederier med utrikessjöfart, Ahlmark lines och Thunbolaget, med hemmahamn i Karlstad respektive Lidköping.

Boken behandlar flera sjöfartsämnen och hänvisar till både äldre och nyare standardverk om Vänersjöfart. Bland de senare som förf. uppmärksammar är boken *Kring Väner*, som Vänermuseum gav ut år 2001. Den är en vägvisare till kultur och natur för hela Vänerområdet. I såväl texten som litteraturförteckningen i *Sjöfart på vattenleder* nämner förf. ett flertal artiklar och böcker om sjöfarten och närstående verksamheter. De handlar inte bara om båtar, sjöfart och handel utan även om upplevelser samt om natur och miljö. Som läsare lockas man att fördjupa sig i ämnet. Genom sitt allsidiga innehåll, som presenteras på relativt få sidor, bör boken kunna väcka olika sorters intressen rörande Väners sjöfartshistoria.

Bland viktiga forskningsarbeten nämns Reinhold Castenssons omfattande Göta kanalprojekt ”EU-Terra-

projektet Canaexhistorique: Voices d’Eau Vivantes” vid Linköpings universitet. Forskningen inleddes 1983 med ”Göta kanal – en linje genom historien”. Projektet ledde till etableringen av internationella nätverk mellan kanaladministratörer, forskare och den kanalintresserade allmänheten. Nilson önskar att projektets publikationer blir mer uppmärksammade och vetenskapligt granskade. Ett resultat av detta projekt ledde till att den internationella kanalkonferensen, World Canals Conference, på temat kanalernas betydelse i det moderna samhället 2005 förlades till Sverige. Samma år anordnade Riksantikvarieämbetet ”Sjöfartens miljöer”, som omfattade hela landet.

Forskningen och kongresserna om Göta kanal gör en påmind om att det finns en motsättning mellan kanalens kulturhistoriska värde och dess eventuella framtida betydelse för näringslivet om den byggs om för moderna fraktfartyg. Göta kanal är förvånansvärt välbevarad som teknikhistoriskt minnesmärke och de kulturminnesvårdande instanserna anser att den bör bli byggnadsminnesförklarad och att den även bör placeras på Unescos världsarvslista. Men detta är oförenligt med de intressen som vill att kanalen skall utnyttjas för godstransport. Det skulle kräva en omfattande ombyggnad och modernisering. De ekonomiska intressenterna framhåller att transporter på kanalen skulle gynna den ekonomiska utvecklingen, minska belastningen på landsvägarna och vara miljövänligare, men det sistnämnda argumentet kan nog ifrågasättas ur ett mer renodlat miljöperspektiv. En ombyggnad skulle också inverka negativt på turismen och nöjestrifiken.

Ett kapitel handlar om 1800-talets godstransporter och hamnbyggen i Väner med stor betydelse för spannmålshandelns utveckling. Andra viktiga transporter gällde järn, bräder, ved, jordbruksprodukter, kalk, kol och produkter från industrierna runt Väner. Många av frakterna passerade Göteborg och därifrån infördes salt och sill till Vänerområdet. Det är intressant att det till Vänerstädernas hamnar och marknadstorg anlände varor och handelsfolk från ett stort geografiskt område, som utnyttjade de inre vattenvägaras transportmöjligheter.

I boken finns många berättelser om människor och deras livsöden. De bygger på ett omfattande intervju-material som Nilson och andra museitjänstemän utfört med de olika yrkesmän som förekommit i anslutning till sjöfarten och deras familjer. Bland folkminnesinsamlarna märks radiomannen Lars Madsén, som växte upp i Karlstad.

Sjömannens hustru och barn skötte ofta ett litet jord-

bruk, som ibland kompletterades med något hantverk. Nilson har också med hjälp av utprop i Föreningen Göta Kanals vänners medlemstidning och i dagstidningar kunnat samla in fotografier och brev om Väner- och kanalernas sjöfart.

Nilson redovisar några särskilt intressanta källor. En sådan är matrikeln över alla medlemmar i Kanalflottans redarförening åren 1913–1987, som minner om alla fartyg och skeppare. Uppgifterna om fartygens namn är en spännande läsning med tanke på fantasirikedomen, och som en spegel av tidsandan.

Ett annat speciellt källmaterial är sjökaptens Gösta Pepas ”kursbok” som innehåller en seglingsbeskrivning av Göta kanalbåtarnas route och som användes för skärgårdsnavigering i mörker och nedsatt sikt. Den visar hur navigering gick till före sjökortens och fyrarnas tidevarv.

Det är lätt att romantisera sjömanslivet och att betrakta inlandssjöfarten som idyllisk, men det var ofta arbetskrävande, farligt och dåligt betalt. Sjömännen var stolta, för arbetet ställde krav på initiativförmåga, beslutsamhet och tävlingslusta. Olyckor inträffade vid kanalfart och de stora sjöarna var farliga vid dåligt väder. Det är viktigt att påminna sig att sjömansyrket var hierarkiskt organiserat och det gällde för den underställda att lyda order.

Boken fungerar bra som en lättillgänglig introduktion för den som vill fördjupa sig i Väner- och kanalernas kulturhistoria. Ett allsidigt urval av illustrationer kompletterar texten.

Göran Sjögård, Lund

Staffan Fridell & Ingvar Svanberg: *Däggdjur i svensk folklig tradition*. Dialogos förlag, Stockholm 2007. 161 s., ill. ISBN 978-91-7504-180-3.

Den teoretiska utgångspunkten för denna bok kan placeras inom forskningsområdet *etnobiologi*, dvs. studiet av relationen mellan människan och andra arter av både djur och växter. Publikationen har annars en tydlig kombination av kulturhistoria, etnologi och språkvetenskap. Den behandlar de vilda däggdjurens ställning i Sverige sedd ur ett folkligt perspektiv och tyngdpunkten är lagd på hur allmogen betecknat djuren i olika hushållsekonomiska sammanhang, dvs. benämningar som kan ha sin förutsättning i djurens roll som exempelvis jaktbyten eller skadedjur. Källmaterialet är huvudsakligen hämtat

i uppteckningar vid folkminnesarkiven i Sverige. Endast däggdjur som idag förekommer naturligt på svensk mark är behandlade, med undantag för något enstaka fall, som den i Finland förekommande flygekorren.

Artiklarna är av olika längd. Omtalade djur som t.ex. björn och varg har mustiga och innehållsrika texter, medan artiklarna om mindre kända arter, som fjällräv och hasselmus, är kortfattade. Förklaringen är sannolikt avsaknad av källmaterial samt det faktum att människorna inte alltid gjorde skillnad på liknande arter inom samma släkten av däggdjur. Kunskapen om djuren var inte så omfattande att man gjorde skillnad på t.ex. dvärgnäbbmus och mindre näbbmus, de uppfattades som samma djur. Som roliga exempel i boken kan nämnas att näbbmöss kallades för ”musskäre” i norra Sverige, medan ordet ”angelmus” haft en utbredning i södra delarna av landet.

Även om boken har en tvärvetenskaplig inriktning är utvikinerna i artiklarna relativt få. Det har lagts vikt vid klarhet och därför har förf. undvikit att dra alltför stora växlar av vissa djurbenämningars betydelser. Ofta vinner boken på detta, men några gånger blir förf. väl försiktiga. I några fall är härledningarna så stramt hållna att jag som läsare tycker att det fattas något; detta är förvisso spännande, men jag undrar om detta varit Fridells och Svanbergs mening. Ett återkommande tema i boken är att flera förklaringar fokuserar på de intressanta *noaorden* – dvs. vid de ersättningsord som användes av allmogen om laddade djurbenämningar. Ett förekommande ersättningsord för varg och ulv var t.ex. ”gullfot”. Det hade varit intressant om förf. något mer diskuterat och gärna spekulerat kring betydelser av de äldre orden, ofta sammanfallande med de laddade *tabuorden*, som t.ex. björn och ulv. I artikeln om varg hittar jag ingen not om att ordet ”ulv” eventuellt har släktskap med orden ”yl” och ”yla” och som därmed kan ges en tydlig ljudhärmande koppling.

Boken innehåller flera tilltalande äldre illustrationer av bl.a. Magnus Körner. Den är fullspäckad med talesätt och folkliga föreställningar från hela Sverige och har potential att nå en bred läsekrets. I slutet av boken presenteras ett antal utbredningskartor över dialektala däggdjursnamn. Boken kan följaktligen användas som ett uppslagsverk om däggdjur i svensk folklig tradition.

Sammanfattningsvis, *Däggdjur i svensk folklig tradition* är en trevlig bok om ett tilltalande ämne.

Patrik Sandgren, Lund